

VN/6823/2022
VN/6823/2022-UM-34

12.2.2026

Eduskunnan ulkoasiainvaliokunta
Eduskunnan puolustusvaliokunta

Aloite puolustushankintojen sääntelystä KAA 4/2025 vp; ulkoministeriön asiantuntijalausunto

Aloitteen sisältö

Aloitteentekijät ehdottavat, että eduskunta edellyttää valtioneuvostoa ryhtymään lainvalmisteluun puolustushankintojen sääntelemiseksi, ja antavan asiaa koskevan HE:n eduskunnalle mahdollisimman pian. Aloitteessa ehdotetaan, että puolustushankinnoissa huomioidaan kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja kansainvälisen humanitaarisen oikeuden tavoitteiden toteutuminen sekä muut ulko- ja turvallisuuspoliittiset seikat. Lisäksi lakiin on kirjattava, että valvonnassa noudatetaan hyviä käytäntöjä.

Ulkoministeriön asiantuntijalausunto

Puolustushankinnat kuuluvat puolustusministeriön toimivaltaan, eikä niitä tai niihin liittyvää lainsäädäntöä säännönmukaisesti käsitellä ulkoministeriössä. Esityksellä on kuitenkin liittymäkohtia ulkoministeriön käsittelemiin asioihin: sekä ulko- ja turvallisuuspoliittisia että kansainväliseen oikeuteen liittyviä näkökulmia.

Aloitteella on yhteys huoltovarmuuteen, joten seuraavassa avataan ensin yleisesti ulkoministeriön näkökulmaa sotilaalliseen huoltovarmuuteen osana ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Lisäksi selostetaan puolustustarvikkeiden tuontia koskevia kansainvälisiä velvoitteita, jotka kohdistuvat lähinnä siihen, että kyseisiä tarvikkeita tuodaan maahan ja käytetään laillisesti Suomessa. Viimeiseksi selostetaan sitä puolustustarvikkeiden siirtoihin liittyvää kokonaisuutta, jolla on suora yhteys ulkoministeriöön: vientivalvonnassa asian niin edellyttäessä tehtävää ulko- ja turvallisuuspoliittista arviointia sekä sen perustana olevaa lainsäädäntöä ja kansainvälisten velvoitteiden kehikkoa. Vertailusta ilmenee, että puolustustarvikkeiden tuontia (ml. hankintoja) tarkastellaan lainsäädännössä ja kansainvälisen oikeuden valossa eri lähtökohdista kuin vientiä, eikä niitä voi siksi suoraan verrata.

Sotilaallinen huoltovarmuus ja puolustustarvikehankinnat ulkoministeriön näkökulmasta

Postiosoite
Postadress
Postal Address

Ulkoministeriö
PL 176
00023 Valtioneuvosto

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Ulkoministeriö
Laivastokuja 3
00160 Helsinki

Puhelin
Telefon
Telephone

+358 2 951 6001

Faksi
Fax
Fax

+358 9 629 840

S-posti, internet
E-post, internet
E-mail, internet

kirjaamo.um@gov.fi
www.um.fi

Tarveharkinta siitä, millaisia puolustustarvikkeita Suomeen tulee hankkia, perustuu Puolustusvoimien arvioon puolustuksen tarpeista. Ulkoministeriöllä ei ole tässä toimivaltaa eikä se arvioi näitä kysymyksiä muutoin kuin erityistapauksissa. Laki julkisista puolustus- ja turvallisuushankinnoista (1531/2011) ei sisällä velvoitetta selvittää ulkoministeriöltä, että hankinnalle ei ole ulko- ja turvallisuuspoliittista estettä. On myös huomioitava, että tiettyjä suorituskykyjä on mahdollista hankkia vain määrätystä maista.

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tärkeimpänä päämääränä on turvata Suomen itsenäisyys ja alueellinen koskemattomuus, estää Suomen joutuminen aseelliseen konfliktiin ja taata suomalaisten turvallisuus ja hyvinvointi. Huoltovarmuuden turvaaminen kaikissa olosuhteissa on välttämätön osa kriisinsietokykyä, ja sitä ylläpidetään ja kehitetään tunnistetut kehitystarpeet huomioden. Sotilaallisessa huoltovarmuudessa korostuu tärkeimpien suorituskykyjen operatiivisen toimintakyvyn turvaaminen. Sotilaallisen huoltovarmuuden turvaamisen suunnittelu ja toimeenpano tapahtuu poikkihallinnollisesti Suomen kokonaisturvallisuusmallin mukaisesti. Sotilaalliseen huoltovarmuuteen linkittyy myös yhteiskunnan muiden elintärkeiden toimintojen turvaaminen suorituskykyjen operatiivisen toimintakyvyn turvaamisen rinnalla.

Vahva kansallinen puolustuskyky osana Naton yhteistä pelotetta ja puolustusta muodostaa Suomen turvallisuuden perustan. Naton sotilaallinen voima perustuu jäsenmaiden kansallisiin joukkoihin ja suorituskykyihin, joita kehitetään ja varaudutaan käyttämään yhdessä liittokunnan alueen puolustamiseksi. Suomi ylläpitää ja kehittää vahvaa omaa puolustuskykyään kaikissa olosuhteissa ottaen huomioon Naton yhteiset tavoitteet ja Pohjois-Atlantin sopimuksen 3 artiklan mukaisen velvoitteen kehittää kansallista ja yhteistä kykyä puolustautua aseellisia hyökkäyksiä vastaan. Suomen puolustuksen keskeiset toiminnot on kytketty osaksi Naton yhteisiä rakenteita ja toimintamalleja. Suomi huolehtii puolustuskykynsä ylläpidosta, kehittämisestä ja resursoinnista ottaen huomioon turvallisuusympäristön perustavanlaatuisen ja pitkäkestoisen heikentymisen. Muuttunut turvallisuusympäristö edellyttää valtioneuvostolta jatkuvaa uhka-arviointia ja tehokasta kokonaiskoordinaatiota.

Kaupallistaloudelliset suhteet vaikuttavat osaltaan sotilaalliseen huoltovarmuuteen. Kaupallistaloudellisista riippuvuuksista johtuvien turvallisuusriskien hallinta ja kilpailu edellyttää poliittisten ja taloudellisten suhteiden vahvistamista keskeisiin samanmielisiin kumppanimaihin sekä Euroopassa että myös Euroopan ulkopuolella. Tämä hyödyttää Suomea vahvistamalla sääntöpohjaista järjestelmää, kehittämällä huoltovarmuutta ja muuta resilienssiä.

Ulkoministeriö tunnistaa sotilaallisen huoltovarmuuden ja puolustustarvikehankintojen yhteyden myös puolustustarvikkeiden vientivalvontaan. Ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa (VNS 3/2024 vp) todetun mukaisesti vientivalvonnassa huomioidaan myös kokonaisturvallisuuden ja huoltovarmuuden entisestään kasvanut painoarvo. Ulkoministeriö edistää EU-tasolla tehtävässä tavanomaisten aseiden vientivalvontaa koskevassa työssä unionin sisäisen tiedonvaihdon lisäämistä ja koordinaation tehostamista kansallisten vientilupapäätösten yhdenmukaistamiseksi. Tällä tavoitellaan eurooppalaisen puolustusteollisuuden tasavertaisten toimintaedellytysten edistämistä ja Euroopan teollisen yhteistyön helpottamista. Ulkoasiainvaliokunta totesi selontekoa koskeneessa mietinnössään (UaVM 14/2024 vp): ”Valiokunta myös huomauttaa Suomen ostavan merkittävän määrän puolustusmateriaalia unionialueen ulkopuolisista maista ja pitää tärkeänä, ettei uudella EU-sääntelyllä vaaranneta Suomen toimivaa hankintamallia, jossa eri vaihtoehtoja vertaillaan perusteellisesti ja ostetaan kansallista puolustuskykyä parhaiten tukeva, suorituskykyisin ja kustannustehokkain asejärjestelmä.”

Puolustustarvikkeiden hankinnat ja tuonti Suomeen; lainsäädäntö ja kansainväliset velvoitteet

Ulkoministeriöllä ei ole roolia puolustustarvikehankinnoissa. Hankinnoista puolustusvoimille vastaa puolustusministeriö. Laki julkisista puolustus- ja turvallisuushankinnoista (1531/2011) ei sisällä velvoitetta selvittää ulkoministeriöltä, että hankinnalle ei ole ulko- ja turvallisuuspoliittista estettä. Myöskään lakiin puolustustarvikkeiden viennistä ei sisälly tuontia koskevia säännöksiä.

Mitä tulee kansainvälisiin velvoitteisiin, kansainvälinen asekauppasopimus (SopS 33/2014, ATT) sisältää myös tavanomaisten aseiden tuontia koskevia säännöksiä. ATT:n 8 artiklan sisältämät määräykset tuonnista ovat kuitenkin vientiä koskevia määräyksiä yksinkertaisemmat, eivätkä sisällä

vientilupamenettelyyn verrattavaa arviointimenetelmää. Näin on siitä huolimatta, että sopimusta neuvoteltaessa monet maat vaativat, että vientiä ja tuontia tulisi kohdella samalla tavoin. Sopimuksessa annetaan kuitenkin enemmän painoarvoa viejämaitten vastuulle arvioida ostajamaata.

ATT:n hyväksymistä koskeneessa hallituksen esityksessä (HE 148/2013) tarkasteltiin Suomen lainsäädäntöä ja todettiin, että Suomen kansallisen (viennin) valvontajärjestelmän (lainsäädännön ja rakenteiden) voitiin katsoa vastaavan sopimuksen toimeenpanoa koskevan 5 artiklan vaatimuksia. Tuontia koskevan artiklan 8 määräysten osalta todettiin, että ne jättävät sopimusvaltioille mahdollisuuden säätää tuonnin valvonnasta kansallisen harkinnan mukaan riittävällä tasolla.

Edelleen todettiin, että puolustustarvikkeiden maahantuonti ei ole luvanvaraista muilta osin kuin mitä säädetään ampuma-aselaissa (1/1998). Kaikkien ampuma-aselain soveltamisalaan kuuluvien esineiden eli ampuma-aseiden, aseiden osien, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten sekä ohjus- ja raketinheittinjärjestelmien maahantuonti on luvanvaraista ampuma-aselain mukaisesti. Lupaviranomainen näiden osalta on Poliisihallitus. Laki ei koske valtion harjoittamaa ko. esineiden siirtoa Suomeen tai Suomesta, tuontia, vientiä, hankkimista eikä luovuttamista valtion tarkoituksiin. Lisäksi ampuma-aselain soveltamisalan ulkopuolelle rajataan vieraan valtion asevoimille kuuluvien po. esineiden siirto Suomeen tai Suomesta, tuonti, vienti, valmistaminen, korjaaminen, muuntaminen tai hallussapito, jos perustana on Nato-yhteistyö, puolustusyhteistyöstä Yhdysvaltojen kanssa tehty sopimus, rauhanturvatoiminta tai lupa aluevalvontalain nojalla. Sellaisten ampuma-aselain soveltamisalaan kuulumattomien mutta ATT-sopimuksen alaan kuuluvien esineiden, jotka sisältävät räjähdysainetta, tuontia valvotaan räjähdysaineita koskevan lainsäädännön (390/2005) nojalla. Lisäksi muiden kuin ampuma-aselain soveltamisalaan kuuluvien esineiden, kuten aseistamattomien sotilasilma-alusten ja sotilasalusten, tuonnin tulee tapahtua kaikkien tullisäädöksissä (HE:ssä viitattiin sittemmin kumottuun tullilakiin 1466/1994; uusi tullilaki: 304/2016) säädettyjen määräysten ja menettelyiden mukaisesti.

HE:ssä todettiin, että tämä menettely täyttää asekauppasopimuksen määräykset, eikä siihen tehty sopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä muutoksia.

Puolustustarvikkeiden vienti: ulko- ja turvallisuuspoliittinen arvio vientivalvonnassa

Puolustustarvikkeiden (aseiden sekä muiden EU:n yhteisessä puolustustarvikeluettelossa, C/2025/1499, lueteltujen tuotteiden) vientiin, siirtoon, kauttakuljetukseen ja välitykseen tarvitaan aina valtioneuvoston tai puolustusministeriön myöntämä lupa (laki puolustustarvikkeiden viennistä 282/2012). Lähtökohtana on, että lupa myönnetään, jos se on Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisen linjan mukaista eikä vaaranna Suomen turvallisuutta. Lain mukaan luvan myöntäminen perustuu kokonaisharkintaan, jossa on otettava huomioon sotilasteknologian ja puolustustarvikkeiden viennin valvontaa koskevien yhteisten sääntöjen määrittämisestä hyväksytty EU:n neuvoston yhteinen kanta (2008/944/YUTP).

Lain 20 §:n mukaan puolustusministeriön on lupa-asian sitä edellyttäessä selvitettävä erikseen ulkoministeriöltä, että luvan myöntämiseen ei ole ulko- ja turvallisuuspoliittista estettä. Ulko- ja turvallisuuspoliittista harkintaa ei kuitenkaan tehdä käsiteltäessä hakemusta, joka koskee vientiä EU:n jäsenmaahan tai Euroopan talousalueeseen kuuluvaan valtioon tai Australiaan, Japaniin, Kanadaan, Sveitsiin, Uuteen-Seelantiin, Yhdistyneeseen kuningaskuntaan tai Yhdysvaltoihin (VN asetus 70/2020).

Suomea velvoittaa vientivalvonnassa myös ATT, jonka määräykset tulee huomioida lupaharkinnassa.